

บทที่ 4

สาเหตุการก่อเกิดและกระบวนการ ของความขัดแย้งทางการเมืองไทยในสังคมไทย

ผลการศึกษาในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาในส่วนของสาเหตุการก่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ซึ่งเป็นข้อมูลในส่วนที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 10 ท่าน และผลการศึกษากระบวนการของความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่ได้จากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผลการศึกษาในทั้ง 2 ส่วนจะนำเสนอโดยลำดับดังนี้

1. สาเหตุการก่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535

1.1 สาเหตุการก่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย

1.2 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

1.3 แนวโน้มความรุนแรงของปัญหาความขัดแย้ง

2. กระบวนการความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535

สาเหตุการก่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535

ผลการศึกษาวิจัยสาเหตุการก่อเกิดและกระบวนการของความขัดแย้งในสังคมไทย ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ มีรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

สาเหตุการก่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อมูลในเรื่องสาเหตุของความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ดังนี้

1. สาเหตุจากความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเผด็จการทหารกับฝ่ายประชาธิปไตย ฝ่ายคนเมืองกับฝ่ายคนชนบท ฝ่ายกลุ่มอำนาจเก่ากับฝ่ายกลุ่มอำนาจใหม่ โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“สาเหตุความขัดแย้งมาจากเรื่องของเผด็จการ เกี่ยวกับการต่อสู้ระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ” (ไชยา พรหมา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2555)

“เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ซึ่งมองในแง่หนึ่งก็จะเป็นเรื่องของความขัดแย้งที่เป็นตัวแทนฝ่ายเมืองกับฝ่ายชนบท” (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2555)

“สาเหตุใหญ่มันเป็นเรื่องของอุดมการณ์” (ไพรัช ตระการศิริพันธ์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ความขัดแย้งระหว่างทหารด้วยกันเองหรือกลุ่มการเมือง” (ลิขิต ชีรเวทิน, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2555)

2. สาเหตุความขัดแย้งจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“ความขัดแย้งเกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจหลังปี 35 เป็นต้นมาก็คือว่า ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้สังคมชวานาสถูยสลายไป เมื่อสังคมชวานาสถูยสลายไปคนที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นชวานา มีชีวิตอยู่ที่ปลูกข้าวเพื่อขาย เขาเริ่มทำงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น การทำงานนอกภาคเกษตรเขาเริ่มต้องใช้ทักษะส่วนตัวมากขึ้น ต้องเผชิญความเสี่ยงด้วยตัวเองมากขึ้น และอื่น ๆ” (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2555)

3. สาเหตุความขัดแย้งจากชนชั้นกลางใหม่มีความต้องการพื้นที่ทางการเมืองมากขึ้น โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“กระบวนการนี้จึงทำให้เกิดคนกลุ่มใหม่ขึ้นมาในสังคมไทย ผมเรียกเขาว่าคนที่อยู่ในภาคการผลิตไม่เป็นทางการ (Informal Sector) และคนกลุ่มนี้เองก็อยากจะมีส่วนทางการเมือง” (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2555)

“พื้นที่ทางการเมืองเปิดขึ้นสำหรับนักการเมือง อาจจะมีหลากหลายทางอาชีพกลายมาเป็นนักการเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีเป็นสำคัญ แล้วก็เปิดพื้นที่ให้แก่ภาคประชาสังคม และมีบทบาทมาก่อนข้างจะสูงในการขับเคลื่อนจนกระทั่งฝ่ายการเมืองยอมรับ ด้วยความหลากหลายนำมาซึ่งความขัดแย้ง” (โคทม อาริยา, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2555)

4. สาเหตุความขัดแย้งเรื่องของผลประโยชน์ โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“ความขัดแย้งทางการเมืองเป็นแต่เพียงแค่สิ่งที่ปรากฏให้เราเห็น แต่มันลึกกลงไปนั่นมันเป็นในเรื่องผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจการค้า” (ประมวล เพ็ญจันทร์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2555)

“คนที่เล่นตัวเล่นอยู่ในการเมืองมมมองต่างกัน ผลประโยชน์ต่างกัน” (ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2555)

“ความขัดแย้งใหญ่ที่เป็นความขัดแย้งที่มีปัญหา มีเรื่องของผลประโยชน์” (พระมหาพรหมชาวมุขมหาโส (นิธิบุญยากร), สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2555)

“สาเหตุใหญ่มันเป็นเรื่องของผลประโยชน์ เมื่อมีอำนาจมันก็มีผลประโยชน์ติดตามมา พอผลประโยชน์ขัดแย้ง ผลประโยชน์ขัดแย้งกันไม่ลงตัว มันก็เกิดความขัดแย้ง” (ไพรัช ตระการศิรินนท์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

5. สาเหตุความขัดแย้งจากเรื่องของการเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสาร โดยการให้ข้อมูลดังนี้
“ความขัดแย้งใหญ่ที่เป็นความขัดแย้งที่มีปัญหาเรื่องข้อมูล” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญชกร), สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2555)

6. สาเหตุความขัดแย้งจากเรื่องความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม โดยการให้ข้อมูลดังนี้
“กระแสการเรียกร้องประชาธิปไตย กระแสการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง” (ไชยา พรหมา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2555)

“ความขัดแย้งใหญ่ที่เป็นความขัดแย้งที่มีปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ เรื่องของค่านิยม และก็เรื่องของโครงสร้างเรื่องข้อมูล” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญชกร), สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2555)

7. สาเหตุความขัดแย้งจากเรื่องของการเมืองไทย โดยการให้ข้อมูลดังนี้
“ความขัดแย้งใหญ่ที่เป็นความขัดแย้งที่มีปัญหาเรื่องโครงสร้าง” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญชกร), สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2555)

8. สาเหตุความขัดแย้งจากการช่วงชิงอำนาจ โดยไม่มีกฏกติกาที่ชัดเจน โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“เรื่องของการแสวงหาอำนาจ การแย่งชิงอำนาจ” (ไพรัช ตระการศิรินนท์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“การช่วงชิงอำนาจไม่มีกฏกติกาที่ชัดเจน” (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2555)

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความความขัดแย้งต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อมูลในเรื่อง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งความต่อเนื่องในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน มีปัจจัยสำคัญดังนี้

1. สังคมไทยขาดความรู้ความเข้าใจและขาดอุดมการณ์ทางด้านประชาธิปไตยและการเมือง โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“เราขาดสิ่งที่เรียกว่าอุดมการณ์ หรือว่าสิ่งที่เรียกว่าพลังทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน คือปกติในสังคมมีความขัดแย้งเสมอ แต่หมายความว่าความขัดแย้งนั้นมันจะมีสิ่งที่เรียกว่าองค์กรหรือว่ามีกฎเกณฑ์อะไรบ้างอย่างเข้ามามากับ” (ประมวล เพ็ญจันทร์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2555)

“สิ่งแรกเลยคือความรู้ความเข้าใจของคนต่อระบอบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย” (ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2555)

2. การต่อสู้ทางด้านอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างเผด็จการกับประชาธิปไตย และกลุ่มอำนาจเก่ากับกลุ่มอำนาจใหม่ โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“เป็นการต่อสู้ระหว่างอุดมการณ์ทางการเมือง ระหว่างเผด็จการกับประชาธิปไตย” (ไชยา พรหมา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2555)

“การช่วงชิงอำนาจของกลุ่มเฟลคเตอร์ต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งถ้าเกิดว่า ตกลงกันได้ลงตัวก็จะไม่มีความขัดแย้งมาก เมืองไทยก็มีการตกลงกันได้ลงตัวอยู่เป็นพัก ๆ ตกลงกันได้ลงตัวก็ไม่มีเรื่องอะไร” (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2555)

3. รัฐบาลไม่สามารถสร้างความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองให้กับกลุ่มต่าง ๆ ได้ โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“ความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่มีการเหลื่อมล้ำกันสูง มันก็ทำให้การเมืองหลังปี 35 มีความขัดแย้งมาโดยตลอด ตรงนี้ก็เป็นประเด็นสำคัญนะ เรื่องความเสมอภาค” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญชกร), สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2555)

“โครงสร้างอันนี้ยึดเชื่อมานานแล้ว โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหลื่อมล้ำ” (โคทม อาริยา, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2555)

4. การช่วงชิงอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“ความขัดแย้งทั้งหมดเกิดจากการช่วงชิงอำนาจการหาผลประโยชน์ในทางการเมืองของไทย การเมืองของไทยไม่ใช่เรื่องของอุดมการณ์อุดมคติ” (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2555)

5. ระบบการเมืองไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“ตราบดีที่การเข้าถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้นเป็นอุปสรรคของการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ก็จะได้รับคำตอบด้านจากประชาชน” (ไชยา พรหมา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2555)

“สังคมไทยไม่สามารถจะดูดซับ (Absorb) เอาคนชนชั้นกลางเข้ามาได้ ด้วยเหตุที่ว่า ถ้าหากเรามองพัฒนาการทางเศรษฐกิจไทยแล้ว ดังนั้นคนกลุ่มนี้เองจึงไม่ยอมรับหรือไม่สามารถทนได้ต่อรัฐ คือรัฐบาลที่มาดูแลชนชั้นล่าง ซึ่งแปลว่าเอาส่วนแบ่งเขาไป ดังนั้นความขัดแย้งที่เกิดต่อเนื่องกัน” (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2555)

“ระบบการเมืองของเรานั้นยังไม่ลงถ้อยหรือคลายลง การพัฒนาการทางการเมืองของเรา ยังไม่เข้ากรอบที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ จึงนำไปสู่ความขัดแย้ง ในปัจจุบัน” (ลิขิต ชีรเวทิน, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2555)

แนวโน้มความรุนแรงของปัญหาความขัดแย้ง

ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูล ได้ให้ข้อมูลว่าแนวโน้มความรุนแรงมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น 7 ท่าน ลดลง 1 ท่าน เท่าเดิม 1 ท่าน และขึ้น ๆ ลง อีกหนึ่งท่าน ดังนี้

แนวโน้มความรุนแรงของปัญหาความขัดแย้งมีมากขึ้น เนื่องจากความขัดแย้งไม่ได้ เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มการเมืองเท่านั้น แต่ยังขยายไปสู่กลุ่มต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างทางความคิด ก่อให้เกิดการแย่งชิงมวลชน การปลุกกระดมให้เกิดความโกรธเกลียดฝ่ายตรงข้าม จนมองฝ่ายตรง ข้ามกลายเป็นศัตรู และนำไปสู่การปะทะกันถึงขั้นรุนแรง ผลที่ตามมาคือการสูญเสียชีวิตและ ทรัพย์สินของทั้งสองฝ่าย โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“แนวโน้มความรุนแรงมากขึ้น ถ้าเรามาจุดตอนนี้มันก็มีแนวโน้มที่จะรุนแรงได้ สิ่งหนึ่ง ที่อาตมามองก็คือว่า ตอนนี้สังคมไทยเกิดความไม่เสมอภาคกันสูงมาก ในแง่เศรษฐกิจก็เกิดความ เหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูงมาก และความเหลื่อมล้ำทางอำนาจนี้ก็สูง ดูเหมือนเป็นประชาธิปไตย แต่ถ้าดูที่โครงสร้างอำนาจแล้วจะพบว่า อำนาจมารวมศูนย์อยู่ที่รัฐมาก รัฐส่วนกลางจะมีอำนาจ มากกว่าในชนบท” (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2555)

“ผมเข้าใจว่ามันเพิ่มขึ้นในดีกรีความเข้มข้นในมิติทั้งทางด้านจิตใจภายในและ ปรากฏการณ์ภายนอก เพราะปรากฏการณ์ภายนอกก็คือต่อสู้กันระหว่างกลุ่มเสื้อต่างสี สิ่งที่มีน มากกว่านั้นก็คือความรุนแรงในมิติของความเกลียดชังที่อยู่ในใจ มันมีความรุนแรง และความเกลียด ชังที่ว่านี้มันปรากฏผ่านออกมาเป็นกิจกรรมทางการเมือง การต่อสู้ทางการเมืองผมเข้าใจว่าใน ปัจจุบันมันถูกทำให้เกลียดชัง” (ประมวล เพ็งจันทร์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2555)

“ความขัดแย้งทางการเมืองภายหลังพฤษภาทมิฬมีแนวโน้มความรุนแรง เราเห็นได้ชัดว่า หลังพฤษภาทมิฬแล้วมันก็มีปี 49 รัฐประหารปี 2549 พ.ศ. 2552 ฆ่ากัน 2553 ฆ่ากัน” (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2555)

“ผมว่ารุนแรง โดยเฉพาะความรุนแรงทางความคิด ไม่มีใครฟังใคร ไม่มีใครเชื่อใคร กลายเป็นเรื่องของความรู้สึก ความเชื่อ โดยไม่มีอะไรที่มาอ้างอิงหรือเป็นหลักฐานเป็นข้อมูล ก็เชื่ออย่างนี้ กลายเป็นไม่มีเหตุมีผลกัน เมื่อมันเป็นอย่างนั้นมันก็ส่งผลมาจากข้างใน ออกมา เป็นพฤติกรรมข้างนอก ชกต่อย ยิ่งกัน มองอีกฝ่ายหนึ่งเป็นศัตรู” (ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2555)

“มันจะเพิ่มขึ้นอันนี้มันเกิดการ แคลชกันของคนที่เป็นเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม มันก็จะเพิ่มขึ้นตราบที่ยังไม่สามารถประนีประนอมผลประโยชน์ได้ โดยเฉพาะการเข้าถึงประชาธิปไตยที่แท้จริง” (พระมหาดรหยา ธรรมมหาโส (นิธิบุญยากร), สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2555)

“ย้อนไปจนถึง พ.ศ. 16 และ พ.ศ. 19 ตอนนั้นอาจจะแรงก็ได้ แต่มันก็รูปแบบอาจจะไม่ค่อยเหมือนกันมากนัก อันนั้นก็มีการเผาเหมือนกัน มีการฆ่าเหมือนกัน แต่พอเรามาคูในยุค คุณทักษิณ ความรุนแรงมันเปลี่ยนไปอีกแบบหนึ่งมันพัฒนาการไปอีกแบบหนึ่ง มีการใช้ความรู้ มีการใช้ปัญญาชน และก็มีการใช้เครื่องมือที่มันทันสมัยล้ำหน้าไปอีกยุคหนึ่งเลย อย่างเช่น มีหน่วย Sniper อันนี้ถ้าในความหมายถามผมว่ารุนแรงไหมนี้ หรือคนส่วนใหญ่ถามว่ารุนแรงไหม ผมคิดว่ามันก็รุนแรง” (ไพรัช ตระการศิรินนท์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“แนวโน้มมันเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดก็เหตุการณ์วันที่ 17-20 ตุลาคม 2535 มันมาซ้ำทับอีกครั้งหนึ่งก็คือ วันที่ 19 ตุลาคม 2552 ในขบวนการณ์ของเสื้อแดงที่ยึดราชประสงค์ ทั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าประชาชนจำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรากหญ้านั้น ไม่ยอมรับระบบที่มีการใช้อำนาจเผด็จการทางทหาร และการบงกชอให้เห็นว่าถ้าไม่มีการแก้ปัญหาตัดไฟแต่ต้นลมความรุนแรงอาจจะเกิดขึ้น อาจถึงขั้นเป็นสงครามกลางเมืองก็เป็นได้” (ลิขิต ชีรเวทิน, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2555)

แนวโน้มความรุนแรงของปัญหาความขัดแย้งที่ลดลง เนื่องจากการลดบทบาทและการแทรกแซงของอำนาจทางการทหาร โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“ผมคิดว่าหลังจากปี 2535 จนถึงปัจจุบัน ก่อนที่จะมีเหตุการณ์ความไม่สงบ ในปี 2549 ผมคิดว่าประเทศไทยนั้น ความขัดแย้งทางการเมืองได้ลดลงมาก่อนข้างจะมากและก็อำนาจทางการทหาร และก็การแทรกแซงของอำนาจทางการทหารได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด นั่นก็คือเป็นเรื่องของการไม่ยอมรับต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นไปตามวิถีทางประชาธิปไตย” (ไชยา พรหมา, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2555)

แนวโน้มความรุนแรงของปัญหาความขัดแย้งที่ขึ้น ๆ ลง ๆ เนื่องจากสถานการณ์และบริบทที่แตกต่างกัน โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“เป็นความรุนแรงในทางวิถีกรรมและกายกรรม มันขึ้น ๆ ลง ๆ มันแล้วแต่ความตึงเครียดหรือความแหลมคมในการช่วงชิงอำนาจ” (โคทม อาริยา, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2555)

แนวโน้มความรุนแรงของปัญหาความขัดแย้งที่คงที่ เนื่องจากว่ามีเพียงการเปลี่ยนรูปแบบของความขัดแย้ง โดยการให้ข้อมูลดังนี้

“มันจึงมีความรุนแรงเท่าเดิมมาโดยตลอด เพียงแต่มันเปลี่ยนรูปแบบไปแต่ทั้งหมดมาจากการใช้กระบวนการอยู่สองอย่าง ถ้าไม่ใช่ความชอบธรรมทางกฎหมายก็คือ ความชอบธรรมที่ต้องใช้ช่องทางของอำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมาย อำนาจทางกฎหมายอาจจะมาด้วยรูปแบบต่าง ๆ” (พีรสิทธิ์ คำานวนศิลป์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2555)

กระบวนการความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535

ผลการศึกษากระบวนการความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535 เป็นการนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หนังสือรายงานตามคณะกรรมการปรองดองแห่งชาติ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 84) และบทความทางวิชาการของสถาบันพระปกเกล้า โดยผลการศึกษาจะนำเสนอตามลำดับของช่วงเหตุการณ์ดังนี้

ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2535-พ.ศ. 2544: จากพฤษภาทมิฬสู่รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2544-พ.ศ. 2549: การเมืองไทยในสมัยพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน: รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ถึงปัจจุบัน

ช่วงปี พ.ศ. 2535-พ.ศ. 2544: จากพฤษภาทมิฬสู่รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

มูลเหตุแห่งความขัดแย้งจนกลายเป็นความรุนแรงที่เรียกว่า พฤษภาทมิฬ ระหว่างวันที่ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 คือการที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อย (รสช.) ซึ่งทำรัฐประหารรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 พยายามสืบทอดอำนาจทางการเมืองและการทหาร ทำให้ประชาชนหลากหลายกลุ่มรวมตัวกันประท้วงคัดค้าน และเรียกร้องประชาธิปไตย เพื่อให้มีนายกรัฐมนตรีมาจากครรลองของประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงมาจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 84)

ภายหลังการรัฐประหาร มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญและประกาศใช้ รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2534 ต่อมาวันที่ 2 มีนาคม 2534 เสนอโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้ง สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน 292 คน โดยมีนายอุกฤษ มงคลนาวิน เป็นประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 84)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณากร่างและประกาศใช้บังคับ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534” เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ซึ่งมีบทบัญญัติที่มีผลเกี่ยวเนื่องถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น คือคุณสมบัติของนายกรัฐมนตรีที่ไม่ต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ซึ่งหมายถึงบุคคลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีได้ และข้าราชการดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ในขณะเดียวกัน (พรชัย เทพปัญญา, 2549 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 84) นอกจากนี้ ยังมีการแต่งตั้งนายทหารในกลุ่มเครือญาติคนสนิทขึ้นมาคุมกองทัพและมีการฝึกอำนาจทางการเมืองและการทหารเป็นศูนย์อำนาจ เช่น การแต่งตั้งพลเอก อิศรพงศ์ หนูหนักดี เลขาธิการ รสช. (ซึ่งเป็นพี่ชายภรรยาของพลเอกสุจินดา) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (เชาวนะ ไตรมาศ, 2549 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 84)

ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไป 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 พรรคสามัคคีธรรมได้รับเลือกตั้งมากที่สุด มี ส.ส. 79 คน จาก 360 คน (นคร พจนวงษ์ และอุกฤษ พจนวงษ์, 2549 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 84) นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรมเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล โดยมีพรรคร่วมรัฐบาลคือ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคมและพรรคราษฎร โดยมีการเตรียมเสนอชื่อนายณรงค์ วงศ์วรรณ ในฐานะหัวหน้าพรรคที่มีผู้แทนมากที่สุด เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่านายณรงค์ มีชื่อในแบล็คลิสต์ (Blacklist) ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งไม่สามารถขอวีซ่าเดินทางเข้าสหรัฐอเมริกาได้ เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับนักค้ายาเสพติด มีผลต่อการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายณรงค์ (ลิขิต ชีรเวทิน, 2541 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 84)

ในที่สุดเมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2535 ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง พลเอก สุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งก่อให้เกิดความไม่พอใจของประชาชนในวงกว้างเนื่องจากเมื่อมีกระแสประชาชนคัดค้าน พลเอก สุจินดา คราประยูร ได้รับปากจะไม่รับตำแหน่งผู้นำ แต่ในที่สุดก็ยอม "เสียสัตย์เพื่อชาติ" เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 19 (เชาวนะ ไตรมาศ, 2550 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 85) โดยไม่ผ่านการเลือกตั้ง จนนำไปสู่การประท้วงคัดค้านของประชาชนหลายแสนคนบนถนนราชดำเนิน และหัวเมืองใหญ่ทั่วประเทศ

ผลที่สุด การประท้วงเรียกร้องของประชาชนก็นำไปสู่การปะทะกับกำลังของเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดการใช้กำลังเข้าปราบปรามประชาชน จนมีการเสียชีวิตตามตัวเลขของทางราชการกว่า 40 คน แต่ที่หายสาบสูญมีจำนวนมาก เหตุการณ์สงบลงโดยพระบารมีปกเกล้าของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในคืนวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 ต่อมา พลเอก สุจินดา คราประยูร ก็ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้แต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง และได้มีการออก “พระราชกำหนดนิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดเนื่องในการชุมนุมกัน ระหว่างวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ถึงวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2535” (ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, 2554 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 85)

หลังจากที่ประเทศไทยต้องผ่านเหตุการณ์ล้มลุกคลุกคลานทางการเมืองหลายครั้ง เกิดเหตุการณ์รัฐประหารและเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง เกิดการไร้เสถียรภาพในการบริหารงานของรัฐบาลมีการแทรกแซงทางการเมืองระหว่างข้าราชการการเมือง และข้าราชการประจำ และมีการเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม ในที่สุดจึงได้มีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองโดยการร่างรัฐธรรมนูญที่จะไปสร้างโครงสร้างการเมืองที่มีความเหมาะสม โดยในระหว่างการที่มีการร่างรัฐธรรมนูญและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นั้น ได้มีการให้การศึกษาทางการเมืองและกระตุ้นให้ประชาชนมีความสนใจทางการเมือง ได้มีการณรงค์ให้ประชาชนเขียนเอกสารแสดงความเห็นต่อการร่างรัฐธรรมนูญไปให้สภาร่างรัฐธรรมนูญ และในการร่างรัฐธรรมนูญได้มีการเลือกตั้งผู้แทนของแต่ละจังหวัดให้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญด้วย ในที่สุดรัฐธรรมนูญนี้จึงได้รับการขนานนามว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

ปี พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2540 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนรวมถึงการวางรากฐานธรรมาภิบาลของประเทศ รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถูกจัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองที่เป็นแบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง รวมถึงขานรับแนวคิดเรื่อง “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) อันเนื่องมาจากกระแสจากภายนอกประเทศที่เชื่อว่า วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 หรือที่เรียกว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” เป็นผลส่วนหนึ่งมาจากการบริหารจัดการที่ไม่ดี โดยสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญมีเป้าหมายสำคัญที่จะวางรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น สร้างกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของรัฐ โดยจัดตั้งองค์กรอิสระต่าง ๆ วางโครงสร้างทางการเมืองของไทยให้เข้มแข็ง โดยให้การจัดตั้งรัฐบาลมีเสถียรภาพ พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง ไปจนถึงการวางรากฐานธรรมาภิบาลการบริหารจัดการประเทศ ด้วยการปรับโครงสร้างระบบราชการให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และการกระจายอำนาจไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อจัดบริการสาธารณะให้ประชาชนในท้องถิ่น (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 93)

ผลของรัฐธรรมนูญที่ส่งเสริมให้ภาคการเมืองเข้มแข็ง ส่งผลให้ภาคราชการเริ่มลดบทบาทลง และกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลถูกแทรกแซง นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงของประชาชน แม้ว่าการบริหารจัดการประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ลดความไม่สมดุลในหลายเรื่อง อาทิ การลดขนาดภาคราชการ ลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ และคำนึงถึงความต้องการของประชาชนผู้รับบริการมากยิ่งขึ้น รวมทั้ง มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ในส่วนภาคการเมืองนั้น ได้มีการแก้ไขปัญหาเสถียรภาพ

ของรัฐบาลโดยวางกลไกให้รัฐบาลมีความมั่นคงมากขึ้น และได้ตั้งองค์กรอิสระต่าง ๆ รวมถึงระบบการแสดงและตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะ ให้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความโปร่งใสของรัฐบาล

ช่วงปี พ.ศ. 2544-พ.ศ. 2549: การเมืองไทยในสมัยพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร

พ.ศ. 2544 พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทย เป็นตัวแสดงที่สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเริ่มต้นจากการเป็นนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งครั้งสูง โดยมีสาเหตุหลายประการ ที่สำคัญประการแรกคือ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ได้นำหลักการบริหารงานที่แปลกใหม่เข้ามาใช้ในการกำหนดโครงสร้างนโยบายและการบริหารประเทศ โดยมีแนวคิดที่นำลักษณะการบริหารธุรกิจมาปรับใช้กับการบริหารบ้านเมือง ส่งผลให้เกิดนโยบายสาธารณะที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงของประชาชนเป็นระยะเวลารวดเร็ว ที่สำคัญคือเป็นนโยบายประชานิยมที่ให้ผลประโยชน์โดยตรงให้แก่ชาวบ้าน โดยไม่ต้องผ่านระบบอุปถัมภ์ของนักการเมืองในระดับจังหวัด รวมทั้งนักการเมืองท้องถิ่น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2549 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 94) ประการที่สองคือ อำนาจในทางด้านการเงิน อันมีผลจากความมั่นคงจากฐานการเงินของหัวหน้าพรรคไทยรักไทยที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วจากผลการประกอบการในธุรกิจเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร และฐานเครือข่ายพันธมิตรในเครือธุรกิจต่าง ๆ เนื่องจากหัวหน้าพรรคและนายทุนของพรรคล้วนมีพื้นฐานมาจากกลุ่มธุรกิจสัมปทานขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นธุรกิจที่มีประสิทธิภาพและมีความคุ้นเคยกับการผูกขาดมาแล้วในลักษณะหนึ่ง ได้แก่ ธุรกิจสื่อสาร-โทรคมนาคม กลุ่มอุตสาหกรรมพิเศษบางประเภท ส่งผลให้พรรคไทยรักไทยมีฐานอำนาจทางการเงินที่แข็งแกร่ง (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิช, 2547 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 94) และอีกสาเหตุหนึ่งคือ การรวบรวมอำนาจส่วนบุคคลทั้งในส่วนของตัวเองและส่วนของพรรคที่เพิ่มมากขึ้นจนสามารถรวบรวมพรรคการเมืองจำนวนมากได้ ภายหลังจากการเลือกตั้ง ซึ่งจะเห็นได้จากภายหลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2548 ที่พรรคไทยรักไทยสามารถตั้งเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้สำเร็จ

พ.ศ. 2548 หลังจากที่ได้พ้นผิดจากคดีการปกปิดทรัพย์สิน พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร จึงได้ใช้อำนาจเหนือสถาบันการเมือง (จากฐานนโยบาย) เศรษฐกิจ (จากฐานธุรกิจ) และการปกครอง (จากฐานการเมือง) อย่างเต็มที่และรวดเร็ว ส่งผลให้การบริหารงานประเทศของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีลักษณะที่มีการรวบอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจ นักวิชาการจำนวนมากที่เคยตั้งความหวังไว้กับนายกรัฐมนตรีนายใหม่ได้แสดงความผิดหวัง นักวิชาการส่วนหนึ่งจึงให้คำจำกัดความรูปแบบการบริหารประเทศว่า “การเมืองระบบทักษิณ” (ธีรยุทธ บุญมี, 2547 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 95) และเรียกระบบ

เศรษฐกิจระบบสองแนวทาง ซึ่งมีการดำเนินการจากนโยบายรัฐบาลในสมัยนี้ว่า “ระบบทักษิโนมิกส์ (Thaksinomics)” (Pasuk Phongpaichit, 2003 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 95) ส่งผลให้การเมืองการปกครองในยุคพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ เป็นระบบของ “ชนกิจการเมือง” (Money Politics) คือ กลุ่มทุนขนาดใหญ่กลุ่มใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจและการเมืองทดแทนกลุ่มการเมืองเดิม หรือกลุ่มทุนเก่าที่ล้มละลาย อ่อนกำลังลง และสูญเสียกิจการของตนไปในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 (ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, 2543 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 95) ในทางโครงสร้างทางการเมืองแล้วการเมืองระบบทักษิณ และระบบเศรษฐกิจแบบทักษิโนมิกส์จึงส่งผลให้เกิดการสลายฐานอำนาจของนักการเมืองในระบบหัวคะแนนแบบที่เคยเป็นมาในอดีต

ข้อได้เปรียบที่ทำให้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยมีเสถียรภาพ นอกจากจะเกิดจากสาเหตุในบริบททางสังคมการเมืองที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว ยังเกิดจากปัจจัยสำคัญ คือ ข้อได้เปรียบภายใต้โครงสร้างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่มุ่งสร้างฝ่ายบริหารให้มีความเข้มแข็ง (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2543 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 95) ทำให้พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ มีอำนาจเหนือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคไทยรักไทย และมีอำนาจเหนือฝ่ายรัฐสภาไปด้วย นอกจากนี้ ข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้ ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมืองก่อนการเลือกตั้งก่อน 90 วัน ส่งผลให้พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ สามารถรวบรวมอำนาจเบ็ดเสร็จได้ภายในพรรคไทยรักไทย โดยใช้บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือควบคุมทางการเมืองกับ ส.ส. ให้อยู่ภายใต้อำนาจอย่างเคร่งครัด เพราะอนาคตทางการเมืองของนักการเมืองแต่ละคนจะขึ้นอยู่กับหัวหน้าพรรค ที่จะตัดสินใจส่ง ส.ส. ผู้นั้น ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคครั้งต่อไปหรือไม่ ซึ่งเป็นการสร้างอาวุธทางอำนาจใหม่ให้กับนายกรัฐมนตรีผ่านมาตรการปลดรัฐมนตรี เนื่องจาก ส.ส. ที่เข้ารับตำแหน่งต้องพ้นจากสมาชิกภาพส.ส. ไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ และเมื่อถูกปลดออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี เป็นต้น (อมร จันทรสมบูรณ์, 2553 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 96)

ในช่วง 5 ปีที่พรรคไทยรักไทยได้เสียงข้างมากในรัฐสภานั้น คณะรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีสามารถผ่านการตรวจสอบการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติได้อย่างปลอดภัยทุกครั้ง เช่น กรณีนายสุริยะ จรุงเรืองกิจกับกรณีจัดซื้อ CTX 9000 กรณีนายเนวิน ชิดชอบ กับกรณีกล้วยและไข่หวัดนก นายอดิศักดิ์ โพธิามักกับกรณีการบริหารงานที่กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่า ฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้ ภายหลังจากอภิปรายและการลงประชามติ นายกรัฐมนตรีเพียงแค่ปรับคณะรัฐมนตรี เพื่อลดกระแสของภาคสังคมให้อ่อนลง (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2553 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 96)

นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2548 รัฐบาลพรรคไทยรักไทยยังได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่า เข้าไปครอบงำองค์กรอิสระที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ทำให้หน่วยงานเหล่านี้ไม่สามารถตรวจสอบการทุจริตของรัฐบาลได้ นอกจากนี้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยยังได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการบริหารงาน การละเมิดหลักนิติธรรม นิติรัฐ และนิติธรรม เช่น ปัญหาคอร์ปชั่นเงินนโยบาย การแทรกแซงสื่อและองค์กรอิสระ ความล้มเหลวของนโยบายการจัดการความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เป็นผลมาจากนโยบายการปราบปรามยาเสพติดอย่างรุนแรง (Thitinan Pongsudhirak, 2006 อ้างถึงในสถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 96) จนออกมาเป็นข้อเขียนของนักวิชาการหลายคน เช่น ฐิตัน ทักษิณ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2547 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 96) ทักษิณโหมกีส เป็นต้น ซึ่งประเด็นต่าง ๆ ที่สังคมและนักวิชาการต่างพากันตั้งคำถามต่อนายกรัฐมนตรีและการบริหารงานของรัฐบาลนั้น ไม่เคยมีครั้งใดที่รัฐบาลจะมีการเปิดพื้นที่ให้กับการชี้แจง การเจรจาพูดคุย การเปิดช่องทางการตรวจสอบให้มีความโปร่งใส มีเพียงการตอบโต้ข้อสงสัยของสาธารณชนด้วยถ้อยคำที่ไม่สร้างบรรยากาศแห่งความสมานฉันท์ ส่งผลให้ สถานการณ์เขม็งเกลียวเข้าสู่ความตึงเครียดมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในปลายปี พ.ศ. 2548 ยังได้มีการปลดรายการของสื่อมวลชนที่ตั้งคำถามต่อการทำงานของรัฐบาลออกจากสถานีโทรทัศน์ ทำให้มวลชนจำนวนมากเกิดความไม่พอใจ และรวมตัวกันส่งเสียงเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง

แม้จะมีความกดดันจากภาคสังคมและพลังมวลชน ตลอดจนนักกิจกรรมต่าง ๆ ต่อการบริหารงานของรัฐบาล ความถูกต้องโปร่งใส และการทุจริตประพฤตินิยมของรัฐบาลอย่างไรก็ตามแต่รัฐบาลของพรรคไทยรักไทยยังมั่นคงอยู่ เนื่องจากความไม่สามารถในระบบการตรวจสอบในสภาผู้แทนราษฎรและในองค์กรอิสระ แต่สิ่งที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ คือ ปัญหาจริยธรรมทางการเมืองโดยเฉพาะกรณีการขายหุ้นชินคอร์ปให้แก่กองทุนเทมาเส็ก ประเทศสิงคโปร์ เป็นจำนวน 73,000 ล้านบาทโดยไม่เสียภาษี ผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่เป็นครอบครัวของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ และเครือญาติ (McCargo, 2008 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 97) ซึ่งพันตำรวจโท ทักษิณ ไม่สามารถตอบคำถามหรืออธิบายได้ ในที่สุดนายกรัฐมนตรีได้หันไปหาทางออกโดยการยุบสภาให้มีการเลือกตั้งใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 และก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมตามมา ว่าการยุบสภาครั้งนี้ไม่ได้มีเหตุผลอันสมควร เป็นเพียงการหนีการซักฟอกจากสภาผู้แทนราษฎร ข้อกล่าวหาในเรื่องการขายหุ้นดังกล่าวยังไม่มีคำตอบให้กับประชาชนอย่างชัดเจน และทำให้เกิดข้อสงสัยตามมา จนมีกลุ่มคนจำนวนมากนำโดย “กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” ออกมาประท้วงกันอย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกันก็มี

กลุ่มสนับสนุนพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ออกมาให้การสนับสนุนเช่นกัน จนสถานการณ์เริ่มลุกลาม กลายเป็นวิกฤตของสังคมเมื่อมีความเห็นแตกแยกกันเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจน (ปธาน สุวรรณมงคล, 2549 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 97) โดยการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรที่ต่อต้าน พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตรนั้น มีเป้าหมายโดยตรงคือความต้องการระบบการเมืองคุณธรรม ซึ่งมีการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองอย่างแท้จริง ในขณะที่ความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนผู้นิยมชมชอบ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตรนั้น ในขณะที่แรกเป็นความนิยมส่วนบุคคล แต่ในภายหลังได้รวมกลุ่มประชาชนที่เห็นว่ามีความไม่เป็นธรรมในระบบนิติธรรมนิติรัฐเข้าไปด้วย

การเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 97) เป็นการเลือกตั้งที่เต็มไปด้วยข้อสงสัยว่าเป็นการเลือกตั้งที่มีปัญหา ไม่ถูกต้องทำนองคลองธรรมของระบอบประชาธิปไตย เพราะนายกรัฐมนตรียกเลิกให้มีการยุบสภาโดยไม่มีเหตุผล ในขณะที่พรรคการเมืองสำคัญ ๆ เช่น พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคมหาชนก็ตัดสินใจบอยคอต (Boycott) ไม่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้คัดค้านจึงรณรงค์ให้ประชาชน ไปลงคะแนนในช่องไม่ลงคะแนนหรือที่เรียกกันว่า “No Vote” คือ ไม่ลงคะแนนให้พรรคไทยรักไทย การตัดสินใจไม่ส่งผู้สมัครของพรรคการเมืองสำคัญ ๆ ได้สร้างปัญหาให้กับผลการเลือกตั้ง โดยเฉพาะในเขตเลือกตั้งที่พรรคไทยรักไทย ไม่มีคู่แข่งลงสมัคร พรรคไทยรักไทยจำเป็นต้องได้คะแนนเสียงเกินร้อยละ 25 จึงจะถือว่าได้ชัยชนะในการเลือกตั้ง การเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 จึงเป็นการเลือกตั้งที่มีปัญหา โดยเป็นการเลือกตั้งที่มีผู้สมัครเป็นพรรคเดียวมากกว่าครึ่งจากจำนวนเขตทั่วประเทศ และเป็น การเลือกตั้งที่มีเสียง No Vote มีจำนวนถึง 9 ล้านเสียง ในขณะที่พรรคไทยรักไทยได้คะแนนเสียงทั่วประเทศ 13 ล้านคน แต่ถึงแม้พรรคไทยรักไทยจะได้คะแนนเสียงมากที่สุด แต่พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ประกาศวันพรรคทางการเมืองในช่วงที่ไทยรักไทยกำลังจัดตั้งรัฐบาลใหม่เพื่อลดแรงปะทะของกลุ่มผู้ต่อต้าน ระหว่างนั้นพรรคประชาธิปัตย์ได้นำหลักฐานที่พรรคไทยรักไทย จัดพรรคเล็กให้ลงสมัครเลือกตั้งไปฟ้องแก่ กกต. และอนุกรรมการ กกต. ซึ่ง กกต. ได้ไต่สวนสรุปว่ามีมูล แต่ กกต. ไม่เห็นด้วยกับมติของอนุกรรมการและได้เก็บเรื่องไว้ ตอนนั้นเรื่องราวจึงไม่มีข้อสรุปแต่อย่างใด ระหว่างนี้ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ประกาศกลับเข้ามารักษาการ นายกรัฐมนตรีใหม่ ท่ามกลางเสียงประท้วงว่าผิดกฎหมาย เพราะได้มีมติคณะรัฐมนตรีให้ นายกรัฐมนตรีลาพักไปแล้ว

บรรยากาศทางการเมืองที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งระหว่างพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกับฝ่ายรัฐบาลพรรคไทยรักไทยไม่มีทีท่าจะลดลง แม้ว่าภายหลังศาลรัฐธรรมนูญ ตัดสินให้มีการเลือกตั้ง วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 เป็นโมฆะ เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย คือต้องการให้พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ยุติบทบาททาง

การเมือง ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลพรรคไทยรักไทยยืนยันว่า บทบาททางการเมืองของ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ เป็นเรื่องสิทธิส่วนบุคคลและให้เป็นไปตามกติกาของรัฐธรรมนูญ (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิตสัน, 2552 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 99) ทั้งสองฝ่ายพยายามแข่งชิงมวลชน โดยการใช้สื่อต่าง ๆ ของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ขณะที่ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลได้โต้ตอบด้วยการฟ้องร้องหมิ่นประมาท ส่ง ส.ส. ไปชี้แจงกับประชาชนในพื้นที่ ใช้สื่อต่าง ๆ ของรัฐ ในที่สุด ความขัดแย้งทั้งสองฝ่ายทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น และได้กลายเป็นข้ออ้างอันชอบธรรมของทหารในการทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลพรรคไทยรักไทย เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549

ช่วงปี พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน: รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ถึงปัจจุบัน

ในคืนวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ซึ่งมีพลเอกสนธิ บุญรัตกิติน เป็นหัวหน้าคณะ ได้ออกแถลงการณ์ยึดอำนาจจากรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร สาเหตุที่อ้างในการทำรัฐประหารคือ 1) ปัญหาความขัดแย้ง แบ่งฝาย สลายความรู้สึกสามัคคีของชนในชาติ 2) การบริหารราชการแผ่นดินส่อไปในทางทุจริตประพฤติมิชอบอย่างกว้างขวาง 3) หน่วยงาน องค์การอิสระถูกครอบงำทางการเมือง ไม่สามารถสนองเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญ 4) หมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ (เชาวนะ ไตรมาศ, 2550 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 100) ภายหลังจากการรัฐประหาร ได้มีการประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (กองบรรณาธิการมติชน, 2550 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 100) และปกครองประเทศโดยปราศจากรัฐธรรมนูญ 12 วัน ก่อนที่จะได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. 2549 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 ในระหว่างไม่มีรัฐธรรมนูญ

เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี เป็นนายกรัฐมนตรี (กองบรรณาธิการมติชน, 2550 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 102) ตามคำกราบบังคมทูลขอของประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ ต่อมานายกรัฐมนตรีได้เลือกสรรผู้มีความรู้ ความสามารถเข้ามาดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีอีก 26 คน (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 102)

พ.ศ. 2549 พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2549 มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) นโยบายด้านการปฏิรูปการเมืองการปกครองและการบริหาร 2) นโยบายเศรษฐกิจ ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้กรอบความยั่งยืนและความพอดี 3) นโยบายสังคม 4) นโยบายการต่างประเทศ 5) นโยบายการรักษาความมั่นคงของรัฐ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 102)

พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ยังได้จัดรายการที่ให้ข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลให้แก่ประชาชน คือรายการสายตรงทำเนียบ และรายการเปิดบ้านพิษณุโลก ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย นอกจากนี้ ได้มีการตรวจสอบวิทยุชุมชนที่ต่อสายตรงสัมภาษณ์อดีตนายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร สถานีวิทยุชุมชนคลื่น FM 87.75 และคลื่น FM 92.75 FM ทำให้วิทยุชุมชนนี้ดังออกอากาศ (ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, 2553 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 102)

ต่อมาได้เกิดเหตุวินาศกรรมในกรุงเทพฯ 7 จุดในกรุงเทพฯ ในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นวันฉลองส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ทำให้มีผู้เสียชีวิต 3 ราย บาดเจ็บ 28 ราย ในจำนวนนี้มีผู้บาดเจ็บสาหัสหลายราย เหตุระเบิดเกิดในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ลีแยกสะพานควาย เขตพญาไท บริเวณตรงข้ามศาลเจ้าพ่อเสือ ตลาดคลองเตย เขตคลองเตย เป็นต้น จากผลของเหตุการณ์นายกรัฐมนตรีนายพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้ประชุมร่วมกับฝ่ายความมั่นคงและสรุปว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดจากกลุ่มอำนาจเก่า กลุ่มผู้เสียประโยชน์ทางการเมืองและธุรกิจ โดยมุ่งหวังจะทำให้รัฐบาลในขณะนั้นขาดความน่าเชื่อถือ เนื่องจากไม่มีความสามารถเพียงพอในการดูแลความสงบเรียบร้อยของประเทศ ต่อมาพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ได้ปฏิเสธความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกับตำหนิพลเอกสุรยุทธ์และพลเอก สนธิที่ปรักปรำตนเองกับคณะ (กองบรรณาธิการมติชน, 2550 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 102)

ในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ได้มีคำวินิจฉัยที่ 3-4/ 2550 ยุบพรรคไทยรักไทย และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี โดยคณะตุลาการเห็นว่าเป็นเรื่องจริงที่ พรรคไทยรักไทยและพรรคเล็ก ๆ อีก 2 พรรค ถูกกล่าวหาว่าร่วมกันในกรณีข้างให้พรรคเล็กลงสมัครรับเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน 2549 การยุบพรรคนี้ทำให้พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร และอดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยอีก 110 คน ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง 5 ปี และลงสมัครรับเลือกตั้งไม่ได้ตลอดเวลา 5 ปี (บรรศักดิ์ อูวรรณ โณ, 2553; เซาวนะ ไตรมาศ, 2550 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 103)

การร่างรัฐธรรมนูญปี 2550 ในช่วงแรกที่ยังไม่สามารถจัดหาสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงได้ ได้ใช้วิธีให้ประชาคมกลุ่มต่าง ๆ เลือกผู้แทนตนเองเป็นสมาชิกแห่งชาติ มีสมาชิกจำนวนไม่เกิน 2,000 คน สมาชิกสมาชิกแห่งชาติจะประชุมและคัดเลือกกันเองให้ได้จำนวน 200 คนแล้วเสนอให้ประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติคัดเลือกจากจำนวนนี้ให้เหลือ 100 คน เพื่อเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 103)

คณะรัฐมนตรีเห็นชอบแนวทางปฏิบัติในการออกเสียงประชามติในการรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ ในวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2550 และต่อมาได้มีการลงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ

ฉบับที่ 18 ในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2550 และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ร้อยละ 57.81 ลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว แต่ก็มีประชาชนจำนวนมากที่ออกเสียงไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในพื้นที่ฐานคะแนนของพรรคไทยรักไทย ในที่สุดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ถูกประกาศใช้ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 มีผลให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) สลายตัวไป

มาตราที่สำคัญในรัฐธรรมนูญ 2550 มีหลายมาตรา อาทิ มาตรา 237 กำหนดให้ยุบพรรคการเมืองที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ทุจริตเลือกตั้งและหัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคมีส่วนรู้เห็นในการทุจริต ปลดปล่อยประหลาด หรือทราบการกระทำแล้วไม่ได้แก้ไข โดยนอกจากยุบพรรคแล้ว ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปีด้วย และมาตรานี้เองเป็นที่มาของการยุบพรรคพลังประชาชน และพรรคชาติไทยในเวลาต่อมา (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2553 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 104)

ภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 พรรคพลังประชาชนในขณะนั้นได้รับการเลือกตั้ง 233 ที่นั่ง จากทั้งหมด 480 ที่นั่ง โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้ง 165 ที่นั่ง ได้จัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคชาติไทย พรรคเพื่อแผ่นดิน พรรครวมใจไทยชาติพัฒนา พรรคมหาชนมาธิปไตย และพรรคประชากรชาธิปไตย 6 พรรค โดยมีนายสมัคร สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 25 ของประเทศไทย อย่างไรก็ตามภายหลัง นายสมัคร สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และบริหารประเทศได้ระยะเวลาหนึ่ง กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ได้กลับมาดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอีกครั้ง โดยได้จัดการชุมนุมประท้วงกว่าสามเดือนบนถนนราชดำเนิน โดยยึดพื้นที่ถนนราชดำเนินนอก หน้าบริเวณสำนักงานสหประชาชาติ จนถึงแยก จปร. ตั้งเวทีปราศรัยเพื่อถอดถอน ส.ส. และ ส.ว. ที่เสนอญัตติแก้ไขรัฐธรรมนูญ หลังจากชุมนุมบนถนนราชดำเนินนาน 102 วัน กลุ่มพันธมิตรฯ ตัดสินใจยึดทำเนียบรัฐบาลและประกาศปักหลักจนกว่ารัฐบาลจะลาออก (ฤกษ์ ศุภศิริ, 2553 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 104) โดยใช้ชื่อการเคลื่อนการชุมนุมไปยังทำเนียบรัฐบาลในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2551 ว่ายุทธการสงคราม 9 ทัพ ซึ่งหมายถึงการเคลื่อนกลุ่มผู้ชุมนุมโดยแบ่งออกเป็น 9 เส้นทางรอบทำเนียบรัฐบาล จนกระทั่งยึดทำเนียบรัฐบาลได้ในวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2551 การเคลื่อนไหวเพื่อกดดันรัฐบาลนั้นกลุ่มพันธมิตรได้ร่วมกับเครือข่ายพนักงานเดินรถไฟแห่งประเทศไทย พร้อมด้วยสหภาพท่าเรือ สหภาพการบินไทย สหภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สหภาพการประปาและสหภาพ ขสมก. นัดหยุดงานเพื่อกดดันให้รัฐบาลลาออก ขณะเดียวกันกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจังหวัดภูเก็ต สงขลา และกระบี่ ร่วมกันปิดสนามบินภูเก็ต หาดใหญ่และกระบี่ รวมถึงปิดการเดินทางโดยรถไฟสายใต้ และเหตุการณ์

ความรุนแรงทางการเมืองอีกหลายเหตุการณ์ต่อเนื่องมาเช่นการยึดสถานีโทรทัศน์ การปิดสนามบิน เหตุการณ์ระเบิดและการยิงระเบิดอีกหลายเหตุการณ์ เป็นต้น

พ.ศ. 2551 นายสมชาย วงษ์สวัสดิ์ ได้รับเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรให้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีคนที่ 26 ของประเทศไทย โดยก่อนเข้ารับตำแหน่ง นายสมชาย วงษ์สวัสดิ์ และ คณะรัฐมนตรี ต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภา ในวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ซึ่งกลุ่มพันธมิตรเคลื่อน ขบวนไปปิดล้อมรัฐสภาเพื่อปิดทางสมาชิกรัฐสภาเข้าฟังนายสมชาย วงษ์สวัสดิ์ แถลงนโยบาย ต่อรัฐสภา ตำรวจจึงใช้แก๊สน้ำตายิงใส่กลุ่มผู้ชุมนุมเพื่อเปิดทางให้นักการเมืองได้เข้าไปประชุมใน รัฐสภา จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้มีระเบิด และมีผู้เสียชีวิต 2 คนและผู้บาดเจ็บ พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ลาออกจากรองนายกรัฐมนตรี เพื่อรับแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (บวรศักดิ์ อุวรรณ โณ, 2553 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 105)

ในวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2551 (บวรศักดิ์ อุวรรณ โณ, 2553 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 105) ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้มีคำพิพากษาคดีที่ คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ภริยา พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เข้าประมูลซื้อที่ดินรัชดาภิเษก จำนวน 33 ไร่ มูลค่า 772 ล้านบาทเศษ จากกองทุนเพื่อการฟื้นฟูระบบสถาบันการเงิน โดยศาลได้ พิพากษาคัดสินว่าการกระทำของภริยาในทางกฎหมายให้ถือว่าเป็นการกระทำของ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร จึงถือว่า พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร กระทำการอันเป็นการขัดกันระหว่าง ประโยชน์ส่วนตัวกับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่มีหน้าที่ควบคุมกำกับกองทุนเพื่อการฟื้นฟูสถาบัน การเงิน มีความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 100 (1) วรรค 3 และมาตรา 122 วรรค 1 ให้ลงโทษจำคุก 2 ปี

พ.ศ. 2551 หลังจากที่นายสมชาย วงษ์สวัสดิ์ ได้พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจาก คำวินิจฉัยยุบพรรคพลังประชาชนของศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีการลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่ โดยที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติให้ความเห็นชอบ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นบุคคลสมควร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยคะแนนเสียง 235 เสียง และเห็นชอบให้พลตำรวจเอก ประชา พรหมนอก เป็นบุคคลสมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยคะแนน 198 เสียง งดออกเสียง 3 เสียง ด้วยเหตุนี้ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะจึงมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่ มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร (เท่าที่มีอยู่จำนวน 437 คน) จึงถือว่านายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้รับ ความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรให้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 172 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (3) ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2551 (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 107)

พ.ศ. 2552 การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ทำให้แกนนำ และกลุ่มคนที่นิยมพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ เกิดความไม่พอใจต่อกลุ่มการเมืองในพรรคพลังประชาชนที่ตัดสินใจย้ายข้างไปสนับสนุนนายอภิสิทธิ์ (Bell, 2008; CNN World, 2008; Mydans, 2008 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 107) จึงมีการเคลื่อนไหวรวมตัวกันอีกครั้งเพื่อบีบบังคับให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์พ้นจากอำนาจโดยกระแสดความไม่พอใจดังกล่าวปะทุขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 เมื่อกลุ่มผู้ชุมนุมเสื้อแดงจำนวนกว่าแสนคน หลังไหลเข้ามาในกรุงเทพมหานครตลอดทั้งวันของวันที่ 8 เมษายน เพื่อปิดพื้นที่การจราจรของอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ กลุ่มผู้ประท้วงได้รวมตัวกันหน้าทำเนียบรัฐบาลและหน้าบ้านพักของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (อดีตนายกรัฐมนตรี และประธานองคมนตรีคนปัจจุบัน) ซึ่งถูกกล่าวหาโดยกลุ่มผู้ชุมนุมว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการทำรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2549 และเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนขั้วทางการเมืองของกลุ่มการเมืองที่เคยสนับสนุนรัฐบาลสมัคร-สมชาย (Mydans & McDonald, 2009 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 107)

สถานการณ์ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น จนกระทั่งในเดือนเมษายน 2552 ได้เกิดเหตุการณ์ปะทะกันระหว่างกลุ่มคนเสื้อแดงและกลุ่มคนเสื้อน้ำเงินระหว่างการประชุมอาเซียนซัมมิทที่พัทยา มีการบุกเข้าไปในโรงแรมที่จัดงานประชุมจนทำให้ต้องยกเลิกการประชุม ต่อมารัฐบาลประกาศภาวะสถานการณ์ฉุกเฉินในกรุงเทพมหานครในวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2552 เพื่อควบคุมสถานการณ์ แต่ทำให้กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงเกิดความไม่พอใจอย่างรุนแรง (Johnston, 2009 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 108) ส่งผลให้เกิดการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มผู้ร่วมชุมนุมในบริเวณต่าง ๆ อย่างน้อยสามแห่งในกรุงเทพมหานคร และมีการปิดทางหลวงหลักหลายสาย ในหลายจังหวัด เหตุการณ์ปะทะกันดังกล่าวทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บกว่า 120 คน และนำไปสู่การพยายามเข้าไปจับกุมผู้ประท้วงของกำลังทหารตลอดทั้งคืนของวันที่ 13 เมษายน จนกระทั่งในตอนเช้า 14 เมษายน กองกำลังทหารหลายกองร้อยได้เคลื่อนกำลังเข้าโอบล้อมผู้ชุมนุมที่ยังคงปักหลักอยู่บริเวณทำเนียบรัฐบาล เพื่อกดดันให้ผู้นำการประท้วงยุติการชุมนุมและขอร้องให้ผู้ชุมนุมประท้วงที่เหลื่ออยู่กลับบ้าน (ซึ่งทางรัฐบาลได้จัดเตรียมรถรับส่งมารอไว้ด้วย) เพื่อหลีกเลี่ยงการเสียชีวิต (Bristow, 2009 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 108)

เหตุการณ์การประท้วงดำเนินต่อมาและมาถึงขั้นวิกฤตอย่างที่สุดในวันที่ 14 พฤษภาคม 2553 เมื่อกำลังตำรวจ และทหารได้ทำการ “กระชับพื้นที่” โดยการปิดล้อมทางเข้าออกพื้นที่ชุมนุมหลักของผู้ชุมนุมประท้วง (ซึ่งในขณะนั้นอยู่ที่สี่แยกราชประสงค์) หลังจากการปะทะกันบริเวณถนนราชดำเนินเมื่อวันที่ 10 เมษายน) มีการตัดไฟตัดน้ำและปิดเส้นทางรถส่งเสบียงอาหารเข้าไปในพื้นที่การชุมนุมด้วย (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 110)

ในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 กองทัพได้ปฏิบัติการ “ขอคืนพื้นที่” โดยการเคลื่อนกำลังเข้าสลายการชุมนุม ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตจำนวน 6 ราย ซึ่งในจำนวนนี้รวมถึงนักหนังสือพิมพ์ชาวอิตาลีด้วย (The Guardian, 2009 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 110) กลุ่มผู้นำเสื้อแดงประกาศยกเลิกการชุมนุมและยอมเข้ามอบตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อหลีกเลี่ยงการนองเลือดที่อาจมีมากขึ้น

หลังเหตุการณ์ชุมนุมของคนเสื้อแดงในปี พ.ศ. 2553 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานอิสระ จำนวน 5 คณะ เพื่อทำงานด้านการสร้างความปรองดองและปฏิรูปประเทศ ประกอบด้วย คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ มีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน (สถาบันปัจจุบัน ลาออกยกคณะ) คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปประเทศ มีศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นประธาน คณะกรรมการพิจารณาแนวทางการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มีศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ เป็นประธาน คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ มีนายคณิต ณ นคร เป็นประธาน และคณะทำงานปฏิรูปสื่อ มีรองศาสตราจารย์ ดร.ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ เป็นประธาน (ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, 2553 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 111)

พ.ศ. 2554 ภายหลังจากแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นการทำหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา (มาตรา 190) และระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา 93-98) ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการพิจารณาแนวทางการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งแล้ว นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีได้ออกพระราชกฤษฎีกายุบสภาและกำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ซึ่งผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคเพื่อไทยได้รับชัยชนะและจัดตั้งรัฐบาล โดยมีนางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตรเป็นนายกรัฐมนตรี และในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2554 รัฐบาลได้ประกาศว่าจะสนับสนุนให้คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ดำเนินการอย่างเป็นอิสระและได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างเต็มที่ในการตรวจสอบและค้นหาความจริงจากกรณีความรุนแรงทางการเมือง การละเมิดสิทธิมนุษยชน การสูญเสียชีวิต บาดเจ็บทางร่างกายและจิตใจรวมทั้งความเสียหายทางทรัพย์สิน และยืนยันว่าจะเยียวยาและฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องแก่บุคคลทุกฝ่าย เช่น ประชาชน เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ประกอบการภาคเอกชน ซึ่งได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากความเห็นที่แตกต่างกัน และความรุนแรงที่ก่อตัวขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายของการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นอกจากนี้ รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพิ่มอีก 1 คณะ เมื่อ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2554 คือ คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน เป็นประธาน (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 112)

จากผลการศึกษาระบบการของความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬปี พ.ศ. 2535 ตามที่ได้เสนอมาทันทีข้างต้น ผู้วิจัยจะได้นำวงจรความขัดแย้งของ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (2550) มาใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยเพิ่มเติม โดยผลการศึกษาวงจรความขัดแย้งดังกล่าวมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 กระบวนการของวงจรความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย

วงจรความขัดแย้ง	ระยะเวลา/ เหตุการณ์
1. ช่วงสันติภาพอย่างแท้จริง	ช่วงปี พ.ศ. 2538: กระแสการผลิธานของประชาธิปไตย ในการเลือกตั้ง 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538
2. ช่วงความขัดแย้งที่ซ่อนเร้นอยู่	ช่วงปี พ.ศ. 2540: รัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2540 จุดเปลี่ยนสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนและการวางรากฐานธรรมาภิบาลของประเทศ ช่วงปี พ.ศ. 2544: ผลของรัฐธรรมนูญทำให้ภาคการเมืองเข้มแข็ง ส่งผลให้ภาคราชการเริ่มลดบทบาทลง และกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลถูกแทรกแซง นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงของประชาชน พรรคไทยรักไทย ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง
3. ช่วงความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาให้เห็น	ช่วงปี พ.ศ. 2548: พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ถูกวิพากษ์วิจารณ์ มีการรวบอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจ (ระบบทักษิณโมกส์) ช่วงปี พ.ศ. 2549: รัฐบาลพรรคไทยรักไทยถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเข้าไปครอบงำองค์กรอิสระที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ปัญหาริยธรรมทางการเมืองจากกรณีการขายหุ้นชินคอร์ปโดยไม่เสียภาษี ทำให้พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ หายทางออกโดยการยุบสภา ช่วงปี พ.ศ. 2549: กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ออกมาประท้วงอย่างกว้างขวาง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วงจรรความขัดแย้ง	ระยะเวลา/ เหตุการณ์
4. ช่วงการเพิ่มขึ้นของความตึงเครียด	<p>ช่วงปี พ.ศ. 2549: ผลการเลือกตั้งครั้งใหม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงจากฝ่ายค้านและกลุ่มพันธมิตร โดยมีการกล่าวโทษ กกต. กับศาลอาญาและศาลอาญาพิจารณาให้จำคุก 3 กกต.</p> <p>ช่วงปี พ.ศ. 2549: โดยพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวต่อที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการว่า “ผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญเข้ามาวุ่นวายของคักรที่มีในระบบรัฐธรรมนูญมากไป มีการไม่ทำตามกติกา” ทำให้เป็นหัวข้อที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างรุนแรง</p>
5. ช่วงสงครามหรือการปะทะกันอย่างเต็มที่	<p>ช่วงปี พ.ศ. 2549: 19 กันยายน พ.ศ. 2549 คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ได้ยึดอำนาจจากรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร</p> <p>ช่วงปี พ.ศ. 2550: หลังการเลือกตั้งที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 นายสมัคร สุนทรเวช ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ได้เข้ายึดทำเนียบรัฐบาลและประกาศปิดหลักจกนกว่ารัฐบาลจะลาออก</p> <p>ช่วงปี พ.ศ. 2551: นายสมัคร สุนทรเวช พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และนายสมชาย วงษ์สวัสดิ์ ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนกลุ่มพันธมิตรเคลื่อนขบวนไปปิดล้อมรัฐสภา แลลงนโยบายของรัฐบาล ตำรวจใช้แก๊สน้ำตาสลายการชุมนุม ทำให้มีผู้เสียชีวิต 2 คน และบาดเจ็บ</p> <p>ช่วงปี พ.ศ. 2552: แกนนำของพรรคการเมืองที่เคยสนับสนุน พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ส่วนหนึ่งได้หันไปสนับสนุนให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี</p> <p>ช่วงปี พ.ศ. 2553: กลุ่มคนเสื้อแดงหลายแสนคน ได้ออกมาชุมนุมเพื่อขับไล่รัฐบาล</p> <p>ช่วงปี พ.ศ. 2553: กลุ่มผู้ประท้วงได้ยกระดับการชุมนุมโดยทำการปิดถนนบริเวณสี่แยกราชประสงค์ ทำให้รัฐบาลตัดสินใจประกาศใช้พระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อเข้าควบคุมเหตุการณ์</p> <p>ช่วงปี พ.ศ. 2553: ตำรวจและทหารได้ปฏิบัติการกระชับพื้นที่และขอคืนพื้นที่จากผู้ชุมนุมประท้วง</p>

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วาระความขัดแย้ง	ระยะเวลา/ เหตุการณ์
6. ช่วงการลดลงของความตึงเครียดและการเจรจา	ช่วงปี พ.ศ. 2549: 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี เป็นนายกรัฐมนตรี ช่วงปี พ.ศ. 2549: การร่างรัฐธรรมนูญปี 2550 สภาร่างรัฐธรรมนูญ
7. ช่วงการลดลงของความเครียดและการหาข้อตกลง	ช่วงปี พ.ศ. 2551: จัดตั้งเครือข่ายसानเสวนาเพื่อสันติธรรม รณรงค์เรียกร้องให้ทุกคนช่วยกันยุติการใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ และให้หันหน้ามาคุยกันด้วยการสานเสวนา ช่วงปี พ.ศ. 2553: นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานอิสระ เพื่อทำงานด้านการสร้างความปรองดองและปฏิรูปประเทศ ช่วงปี พ.ศ. 2554: การเลือกตั้งในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 พรรคเพื่อไทยได้รับชัยชนะและจัดตั้งรัฐบาล โดยมีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรเป็นนายกรัฐมนตรี ช่วงปี พ.ศ. 2554: รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการ อิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ
8. ช่วงหลังความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ	